

УДК 338.24

<https://doi.org/10.31498/2225-6725.35.2018.139494>**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**<https://orcid.org/0000-0002-5010-2668>

Іванова Наталя Сергіївна, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування, к.е.н., доцент, Донецький національний університет економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, e-mail: ivanova@donnuet.edu.ua, тел: +38 098 546 49 15

Natalia Ivanova, Associate Professor, Department of Marketing, Management and Public Administration, PhD (Economics), Associate Professor, Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tuhan-Baranovsky, Kryvyi Rih

N. Ivanova. The main aspects of the manifestation of economic security in the region.

The article contains a theoretical study of the main aspects of the manifestation of regional economic security. The purpose of the study is to identify and study the main aspects of the manifestation of regional economic security. Methods of theoretical generalization were used to study the main aspects of the manifestation of the region's economic security. The theoretical base of the research is the achievements of foreign and domestic scientists. To achieve this goal, the following research methods were used: the system approach, the method of analysis and synthesis, the methods of logical generalization. The relevance of this study is determined by the need to form and implement effective anti-crisis regional management to ensure economic security both at the meso-level and at the state level in the context of decentralized management. There is a need for a clear understanding of the aspects of manifestation of regional economic security. As a result of the theoretical research, an understanding of the main aspects of the manifestation of regional economic security was studied and formed, namely: the economic stability of the region, the economic stability of the region, the socio-economic development of the region, the region's competitiveness, certain independence (autonomy) of the region and integration with the national economy. Presence of the specified aspects by results of functioning of economic system of regions is display of maintenance of regional economic security. In further studies, it is useful to define indicators and their quantitative assessment of each of the aspects of regional economic security presented in this study.

Іванова Н.С. Основні аспекти прояву економічної безпеки регіону.

У статті проведено теоретичне дослідження основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки. Метою дослідження є визначення та вивчення основних аспектів прояву забезпечення регіональної економічної безпеки. Для вивчення основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки застосовувалися методи теоретичного узагальнення. Теоретичною базою дослідження виступають досягнення зарубіжних та вітчизняних науковців. Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи дослідження: системний підхід, метод аналізу та синтезу, прийоми логічного узагальнення. Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю формування і впровадження ефективного антикризового регіонального менеджменту для забезпечення економічної безпеки як на мезорівні так і на рівні держави в умовах децентралізації управління. Постає необхідність в чіткому розумінні аспектів прояву забезпечення регіональної економічної безпеки. В результаті проведеного теоретичного дослідження вивчено та сформовано розуміння основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки, а саме: економічна стабільність регіону, економічна стійкість регіону, соціально-економічний розвиток регіону, конкурентоспроможність регіону, певна незалежність (самостійність) регіону та інтеграція з національною економікою. Наявність зазначених аспектів за результатами функціонування економічної системи регіонів є проявом забезпечення регіональної економічної безпеки. В подальших дослідженнях доцільним є визначення індикаторів та їх кількісна оцінка для кожного із визначених в даному дослідженні аспектів прояву регіональної економічної безпеки.

Іванова Н.С. Основные аспекты проявления экономической безопасности региона.

В статье проведено теоретическое исследование основных аспектов проявления региональной экономической безопасности. Целью исследования является определение и изучение основных аспектов проявления региональной экономической безопасности. Для изучения основных аспектов проявления экономической безопасности региона применялись методы теоретического обобщения. Теоретической базой исследования выступают достижения зарубежных и отечественных ученых. Для достижения поставленной цели были использованы следующие методы исследования: системный подход, метод анализа и синтеза, приемы логического обобщения. Актуальность данного исследования обусловлена необходимостью формирования и внедрения эффективного антикризисного регионального менеджмента для обеспечения экономической безопасности как на мезоуровне так и на уровне государства в условиях

децентрализации управления. Возникает необходимость в четком понимании аспектов проявления обеспечения региональной экономической безопасности. В результате проведенного теоретического исследования изучено и сформировано понимание основных аспектов проявления региональной экономической безопасности, а именно: экономическая стабильность региона, экономическая устойчивость региона, социально-экономическое развитие региона, конкурентоспособность региона, определенная независимость (самостоятельность) региона и интеграция с национальной экономикой. Наличие указанных аспектов по результатам функционирования экономической системы регионов является проявлением обеспечения региональной экономической безопасности. В дальнейших исследованиях целесообразно определить индикаторы и их количественную оценку каждого из представленных в данном исследовании аспектов проявления региональной экономической безопасности.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації управління питання регіональної економічної безпеки набуває особливої уваги. Постає питання формування і впровадження ефективного антикризового регіонального менеджменту для забезпечення економічної безпеки як на мезорівні так і на рівні держави. Постає необхідність в чіткому розумінні аспектів прояву забезпечення регіональної економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження економічної безпеки регіону, її факторам та її загрозам присвячені праці таких вчених як В.М. Геєць, О.М. Головченко, Т.Є. Воронкова, С.П. Стеценко, Г.О. Сукрушева, І.В. Заблюдська, Б.А. Карпінський та інші. Однак, незважаючи на достатній інтерес до питання економічної безпеки регіонів, залишаються недослідженими аспекти прояву регіональної економічної безпеки.

Метою дослідження є визначення та вивчення основних аспектів прояву забезпечення регіональної економічної безпеки.

Основні результати дослідження. Результати попереднього дослідження щодо дефініції «регіональна економічна безпека» дозволи нам сформулювати уточнене його значення. Регіональна економічна безпека – це сукупність властивостей економічної системи регіону (адміністративно-територіальної одиниці регіонального рівня), що забезпечують стабільність, стійкість та економічний розвиток регіону, конкурентоспроможність, певну незалежність і водночас інтеграцію з національною економікою в умовах дестабілізуючого впливу загроз різного виду та децентралізації управління.

Отже, основними аспектами прояву регіональної економічної безпеки можна вважати: Економічна стабільність регіону; Економічна стійкість регіону; Економічний розвиток регіону; Конкурентоспроможність регіону; Певна незалежність регіону; Інтеграція з національною економікою.

Що собою уявляє категорія «економічна стабільність регіону»? В науковій літературі поняття «стабільність» представлено як тотожне до таких понять як «стійкість», «сталість», «постійність», «незмінність», «рівновага» тощо [1; 2; 3; 4]. В.А. Сумін в своєму дослідженні визначає «економічну стабільність» (рівновагу) як стан економічної системи, яка повинна бути збалансованою і розвиток якої здійснюється на основі зрівноважування двох різноспрямованих факторів (наприклад: попит і пропозиція, витрати і дохід). Рівновага може бути нестійкою – короткочасною, і стійкою – тривалою. Також під станом стабільності розуміється здатність економічної системи, що наразилася на несприятливе відхилення за межі її припустимого значення, повернутися у стан рівноваги за рахунок власних ресурсів, позик, перепрофілювання виробництва тощо (V.A. Sumyn, 2001) [5]. З нашої точки зору таке розуміння категорії «економічна стабільність» можна застосувати до регіонального рівня. Але «стан» розглядати не як «незмінність», а саме з позиції розвитку. Окрім цього необхідно зазначити і часові межі, тобто періодичність визначення стабільності. Так ми пропонуємо розглядати економічну стабільність регіону як відповідний розвиток економічної системи регіону: забезпечення збалансованості системи, здатність повертатися у стан рівноваги за рахунок регіональних ресурсів у визначений проміжок часу.

В результаті дослідження економічної стійкості як фактору економічної безпеки держави група вчених (Н. Kaletnik, S. Kozlovsk'kyj & V. Kozlovsk'kyj, 2012) [6] дійшла до висновку, що стійкість – це здатність економічної системи, за відсутності збурюючих дій або при їх незмінних значеннях, зберігати свій стан скільки завгодно довго.

На погляд Матейко С.В., «...стійкість у суспільних системах, на відміну від таких понять, як "стабільність", "стагнація", "спокій", має передбачати гнучке реагування на всі зовнішні й внутрішні впливи для того, щоб не запобігати новим обставинам, властивостям та відносинам, а уміло використовувати їх для постійного відновлення і самовдосконалення. На відміну від стійкості механічних систем, яким притаманно зберігати свої властивості при тих чи інших подразненнях середовища, економічна стійкість підприємств, що являють собою складну відкриту соціально-економічну систему, повинна мати здатність до змін і адаптації до умов реального соціально-економічного середовища, будучи разом з тим основою економічного зростання» (S.V. Mateyko, 2005) [7].

З нашої точки зору, регіон відноситься до складних відкритих соціально-економічних систем, а тому на основі твердження (S.V. Mateyko, 2005) [7] доцільним є розглядати економічну стійкість регіону як властивість гнучкого реагування на вплив всіх зовнішніх і внутрішніх факторів не для запобігання новим обставинам, властивостям та відносинам, а умілого їх використання для постійного відновлення і самовдосконалення.

Основною метою економічного розвитку регіонів є поліпшення якості життя його населення. Ми погоджуємося із твердженням П.В. Мельника «Навіть якщо мова йде тільки про економічний розвиток, він розглядається спільно з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток включає такі аспекти: зростання виробництва і доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках» (P.V. Mel'nyk, I.V. Maksymenko, H.H. Starostenko, L.L. Taranhul, M.I. Fashevs'kyj & M.P. Nemchenko, 2000) [8]. Український тлумачний словник визначає розвиток як «процес, в результаті якого відбувається зміна якості чогонебудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [9]. Тому соціально-економічним розвитком регіону будемо вважати зростання виробництва і доходів регіону; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах регіону; розвиненість всієї регіональної інфраструктури; збагачення культурного життя населення регіону.

Умови децентралізації управління посилили значення регіону як суб'єкта ринкового середовища, тому ми вважаємо доцільним до основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки віднести і категорію «конкурентоспроможність регіону». Базовим визначенням категорії «конкурентоспроможність регіону» є визначення Інституту розвитку менеджменту в Лозанні (IMD-Lausanne). Вони розуміють під конкурентоспроможністю регіону здатність регіону (його населення, бізнесу і влади) перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та рівні життя населення (The IMD World Competitiveness Center, 2012; S.V. Zakharchenko, 2011) [10, 11].

Незалежність або самостійність регіону в контексті соціально-економічного розвитку, за твердженням О. Ю. Іванової, доцільно вживати відносно фінансової спроможності вирішувати соціальні та економічні питання в межах регіону, ефективно використовуючи економічний потенціал (O. Ivanova, 2015) [12]. При цьому бути повністю не підпорядкованим центру в умовах унітаризму регіон України не може, в чому і полягає поняття «певна».

Одним із аспектів прояву регіональної економічної безпеки нами визначено інтеграцію з національною економікою. Група науковців (L.A. Belyaevskaya-Plotnik, N.Yu. Sorokina, 2017) [13] пропонує розглядати економічну інтеграцію регіонів як процес конвергенції, взаємного зближення соціально-економічних систем регіонів, їх економічної політики з метою отримання позитивних синергетичних ефектів не тільки для регіонів, а і для всієї країни в цілому. При цьому кожний регіон зберігає свою ідентичність, а їх розвиток і розвиток країни набуває стійкого характеру. Такий підхід до економічної

інтеграції є умовою забезпечення економічної та національної безпеки країни, гарантом її довгострокового соціально-економічного розвитку.

Висновки. Отже, результати проведеного теоретичного дослідження дозволили нам сформулювати розуміння основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки, а саме:

- економічна стабільність регіону – відповідний розвиток економічної системи регіону: забезпечення збалансованості системи, здатність повертатися у стан рівноваги за рахунок регіональних ресурсів у визначений проміжок часу;

- економічна стійкість регіону – властивість гнучкого реагування на вплив всіх зовнішніх і внутрішніх факторів не для запобігання новим обставинам, властивостям та відносинам, а умілого їх використання для постійного відновлення і самовдосконалення;

- соціально-економічний розвиток регіону – зростання виробництва і доходів регіону; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах регіону; розвиненість всієї регіональної інфраструктури; збагачення культурного життя населення регіону;

- конкурентоспроможність регіону – це здатність регіону (його населення, бізнесу і влади) перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та рівні життя населення;

- певна незалежність регіону - фінансова спроможності вирішувати соціальні та економічні питання в межах регіону, ефективно використовуючи економічний потенціал в умовах децентралізації управління;

- економічна інтеграція регіонів – процес конвергенції, взаємного зближення соціально-економічних систем регіонів, їх економічної політики з метою отримання позитивних синергетичних ефектів в умовах збереження своєї ідентичності для забезпечення економічної та національної безпеки країни, гарантії її довгострокового соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови / Автор, керівник проекту і гол. редактор В.Т. Бусел. – Київ, Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1185 с.
2. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. – К.: Книгодрук, 2000. – 703 с.
3. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. Т.2. / Уклад.: В. Яременко, О.Сліпушко. – К.: Аконті, 2000. – 911 с.
4. Словник української мови: том 9 С. / Голова ред. колегії І.К. Білодід. – К.: Наукова думка”, 1978. – 916 с.
5. Сумин В.А. Устойчивость системы управления предприятием в условиях его экономической безопасности / В.А. Сумин // Материалы международной научнопрактической конференции. – Донецк: Дон НТУ, 2001. – С.159–161.
6. Калетнік Г. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави / Г. Калетнік, С. Козловський, В. Козловський // Економіка України. - 2012. - № 7. - С. 16-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_7_3.
7. Матейко С.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / С.В. Матейко. - Запоріжжя: Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління", 2005. - 22 с.
8. Мельник П.В. Соціально-економічні процеси: методологія дослідження та управління їхнім розвитком // Мельник П.В., Максименко І.В., Старостенко Г.Г., Тарангул Л.Л., Фащевський М.І., Немченко М.П. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. — 451 с.
9. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
10. The IMD World Competitiveness Center (2012). The IMD World Competitiveness Yearbook. Retrieved from <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>
11. Захарченко С. В. Научно-методические основы оценки конкурентоспособности регионов Украины в национальном и международном измерении при формировании инновационной модели развития / С. В. Захарченко // Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу : монография в 4 т. / под общ. ред. В. И. Дубницкого, И. П. Булева. – Донецк : Юго-Восток, 2011. – Т. 2. – С. 103-139.
12. Іванова О. Ю. Термінологічний апарат регіонального саморозвитку / О. Ю. Іванова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи

становлення і проблеми розвитку. - 2015. - № 819. - С. 410-419. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2015_819_54.

13. Беляевская-Плотник Л. А. Подходы к оценке уровня экономической интеграции регионов в системе национальной экономической безопасности / Л. А. Беляевская-Плотник, Н. Ю. Сорокина // Экономические науки. 2017. № 6 (151). С. 39-42. URL: http://ecsn.ru/files/pdf/201706/201706_39.pdf

References (BSI):

1. Busel, V.T. (2005), "Great Dictionary of modern Ukrainian language" ["Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy"], Perun, Kyiv, 1728 p.
2. "Encyclopedia of businessman, economist, manager" (2000), ["Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera"] / [Compilers R. Diakiva]. – K. : Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia., 480 p.
3. "New Dictionary of the Ukrainian language in four volumes : 42 000 words" (1999), ["Novy`j tlumachny`j slovny`k ukrayins`koyi movy` u choty`r`ox tomax : 42 000 sliv"] / [Compilers V. Yaremenko, A. Slipushko],: Aconite, K., Vol. 4, P – Ya, 941 p.
4. "Dictionary of the Ukrainian language" (1978), ["Slovnyk ukrainskoi movy"] (Vols. 1-11, Vol. 9). 916 p.
5. Sumyn V.A. (2001), "Sustainability of the enterprise management system in the context of its economic security" ["Ustojchyvost' systemy upravleniya predpriyatym v uslovyiakh eho ekonomicheskoy bezopasnosti"] Donetsk: Don NTU. pp. 159–161
6. Kaletnik, H., Kozlovs'kyj, S., Kozlovs'kyj, V. (2012), "Sustainability of the economy as a factor of security and development of the state" ["Stijkist' ekonomiky iak faktor bezpeky ta rozvytku derzhavy"]. Ekonomika Ukrainy. Vol.7 – pp. 16-25.
7. Mateyko, S.V. (2005), "Shaping to economic stability agrarian enterprises" ["Formuvannia ekonomichnoi stjivosti ahrarnykh pidpriemstv"]. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia: Humanitarian Unitary Enterprise "Zaporizhzhya Institute of State and Municipal Management".
8. Mel'nyk, P.V., Maksymenko, I.V., Starostenko, H.H., Taranhul, L.L., Faschevs'kyj, M.I. & Nemchenko, M.P. (2000), "Socio-economic processes: methodology of research and management of their development" ["Sotsial'no-ekonomichni protsesy: metodolohiia doslidzhennia ta upravlinnia ikhnim rozvytkom"] Irpin: Academy of State Tax Administration of Ukraine, 451 p.
9. Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language [Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy]. sum.in.ua. Retrieved from <http://sum.in.ua/>
10. The IMD World Competitiveness Center (2012), The IMD World Competitiveness Yearbook. Retrieved from <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>
11. Zakharchenko, S. V. (2011), "Scientific-methodical bases of an estimation of competitiveness of Ukrainian regions in the national and international dimension in the formation of an innovative model of development" ["Nauchno-metodicheskiye osnovy otsenki konkurentosposobnosti regionov Ukrainy v natsional'nom i mezhdunarodnom izmerenii pri formirovanii innovatsionnoy modeli razvitiya"]. In V. I. Dubnitskiy, & I. P. Bulev (Eds.). Ukraina i yeye regiony na puti k innovatsionnomu obshchestvu [Ukraine and its regions on the way to an innovative society] (Vols. 1-4): Vol. 2 (pp. 96-121). Donetsk: South-East.
12. Ivanova, O. (2015), "Terminology apparatus of regional self-development" ["Terminologichny`j aparat regional'nogo samorozvy`tku"] Visny`k Nacional'nogo universy`tetu «Lviv's'ka politexnika». Menedzhment ta pidpry`emny`tstvo v Ukraini: etapy` stanovlennya I problemy` rozvy`tku, vol.819., pp.. 410-419..
13. Belyaevskaya-Plotnik L.A., Sorokina N.Yu. (2017), "Approaches to assessment of level of economic integration of regions in the system of a national economic safety" ["Podkhody k otsenke urovnia ekonomicheskoy yntehratsyy rehionov v systeme natsyonal'noj ekonomicheskoy bezopasnosti"]. Economic sciences.vol. 6(151), pp.39–42

Keywords: region; regional economic security; economic stability of the region; stability of the region; economic development of the region; integration of the region

Ключові слова: регіон; регіональна економічна безпека; економічна стабільність; стійкість; економічний розвиток; інтеграція регіону.

Ключевые слова: регион, региональная экономическая безопасность, экономическая стабильность региона, устойчивость региона, экономическое развитие региона, интеграция региона

Рецензент: Г.О. Горіна, д.е.н., доцент, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (Кривий Ріг)

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/4834782>